SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
FILOZOFICKO-PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA V OPAVĚ
INSTITUT TVŮRČÍ FOTOGRAFIE

ODPOČINEK V POLSKÉ DOKUMENTÁRNÍ FOTOGRAFII PO ROCE 2000

Teoretická bakalářská práce

Wiktor Kubiak
Opava 2020

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
FILOZOFICKO-PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA V OPAVĚ
INSTITUT TVŮRČÍ FOTOGRAFIE

TEORETICKÁ BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ODPOČINEK V POLSKÉ DOKUMENTÁRNÍ FOTOGRAFII PO ROCE 2000

WIKTOR KUBIAK

Opava 2020

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
FILOZOFICKO-PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA V OPAVĚ
INSTITUT TVŮRČÍ FOTOGRAFIE

TEORETICKÁ BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ODPOČINEK V POLSKÉ DOKUMENTÁRNÍ FOTOGRAFII PO ROCE 2000

WIKTOR KUBIAK

Obor: Tvůrčí fotografie

Vedoucí práce: MgA Jan Brykczyński

Oponent: doc. Mgr. Jiří Siostrzonek, Ph.D.

Opava 2020

ABSTRAKT

Analýza vývoje fotografie, která zachycuje kulturu odpočinku, na příkladech polských dokumentárních fotografů po roce 2000. Práce popisuje také tvorbu vybraných zahraničních fotografů.

Klíčová slova:

Fotografie, odpočinek, rekreace, prázdniny, polský dokument, kultura odpočinku

ABSTRACT

An analysis of the development of photography focused on leisure culture on examples of Polish documentarists after year 2000. Part of the work also features photographers from outside Poland.

Key words:

Photography, leisure, holidays, polish document, leisure culture

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Akademický rok: 2019/2020

Zadávající ústav: Institut tvůrčí fotografie

Student: Wiktor Kubiak

UČO: 42649

Program: Filmové, televizní a fotografické umění a nová média

Obor: Tvůrčí fotografie

Téma práce: T: Odpočinek v polské dokumentární fotografii po roce 2000

Téma práce anglicky: T: Leisure culture in polish documentary photography after year 2000

Zadání: Analýza vývoje fotografie zachycující zbytek kultury na příkladech polských dokumentaristů po roce 2000. Součástí práce jsou i vybraní fotografové z mimo Polsko.

Literatura:

Leszek Dulik, Waldemar Golec. *Kresy w fotografii Henryka Poddębskiego.* Wyd. Ad Rem, Lublin, 2010. ISBN 9788393087907

Adam Mazur. *Historie fotografii 1839–200.* Wyd. Fundacja Sztuk Wizualnych, Kraków, 2009. ISBN 9788392896722

Jan Brykczyński. *The Gardener.* Wyd. Dewi Lewis Publishing, 2015. ISBN 9781907893667

Vedoucí práce: MgA. Jan Brykczyński

Datum zadání práce: 25. 3. 2020

Souhlasím se zadáním (podpis, datum):

.....
prof. PhDr. Vladimír Birgus
vedoucí ústavu

Poděkování:

Děkuji MgA Janu Brykczyńskému za vedení práce a velkou trpělivost. Děkuji také Kaji Ratě za konzultace.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlas se zveřejněním:

Souhlasím, se zveřejněním v Univerzitní knihovně Slezské univerzity v Opavě, v knihovně Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, v knihovně Divadelního ústavu v Praze a na webových stránkách Institutu tvůrčí fotografie FPF SU v Opavě.

V Opavě, 2020

Wiktor Kubiak

© 2020 Wiktor Kubiak | ITF FPF Slezské univerzity v Opavě

Obsah

Úvod 6

1. Vymezení předmětu práce – historie maloformátové fotografie; témata, která mohli lidé fotografovat 7

2. Stručná etymologie fenoménu prázdnin 11

3. Fotografie odpočinku na světě 13
   1. Henri Cartier-Bresson 13
   2. Tony Ray-Jones 15
   3. Martin Parr 18
   3. Susana Raab 21
   5. Nick Hannes 23

4. První polští fotografové zachycující formy odpočinku 25
   1. Jan Bułhak 25
   2. Henryk Poddębski 25
   3. Zofia Chomętowska 27
   4. Grażyna Rutkowska 29

5. Současní polští fotografové, kteří se věnují fenoménu „prázdnin“ a formám rekreace 31
   1. Arkadiusz Gola 31
   2. Tomasz Kudaszewicz 33
   3. Michał Solarski 35
   4. Mikołaj Długosz 39
   5. Adam Wilkoszarski 42
   6. Wiktoria Kot 44
   7. Jan Brykczyński 47
   8. Kacper Kowalski 49
   9. Izabela Urbaniak 51

6. Shrnutí rozdílů ve způsobu zachycení odpočinku u jednotlivých fotografů, fotografie jako nástroj k zachycení transformace společnosti a změn, k nimž došlo v rekreační fotografii od jejích počátků 53

Závěr 55

Jmenný rejstřík 56

Seznam literatury 57

Seznam internetových zdrojů 58

Úvod

Odpočinek patřil od počátku fotografie k tématům, která přitahovala dokumentární fotografy.

Cílem této práce je představit autory, kteří se ve své tvorbě zaměřili na téma odpočinku. Chtěli bychom v ní prostřednictvím analýzy tvorby vybraných polských dokumentárních fotografů, kteří začali tvořit po roce 2000, představit různé přístupy k danému tématu a přiblížit motivace, které je přiměly k jeho výběru.

1. Vy stisknete knoflík, my obstaráme zbytek

Fotografie se od svých počátků vymykala jednoznačným formám kategorizace. Na jedné straně nebyla dostatečně elitářská, aby se vyrovnala malířství, které hrálo prim ve společenských salónech, na druhé straně byla pro běžného člověka příliš drahá, časově náročná a komplikovaná. Nacházela se tehdy v jakémsi meziprostoru a sloužila jako pomůcka při různých činnostech, které spolu zdánlivě nesouvisely: stala se totiž užitečným pomocníkem malířů, našla uplatnění v kriminalistice a samozřejmě také v tisku. Postupem času si vydobyla pověst média, které ukazuje to, co je pravdivé. Byla ztotožňována s pravdou či s důkazem. Mohla sloužit zároveň jako pouťová atrakce na venkovském jarmarku, stejně jako doklad o přírodním jevu v encyklopedii. Stále však byla zahalena rouškou nedostupnosti.

V roce 1900 ji nedostupnosti zbavil George Eastman, který způsobil přelom v oboru, když zkonstruoval historicky první kompaktní fotoaparát Kodak Brownie. Zásluhou použití svitkového filmu nejenže významně klesly náklady na jeden obrázek, ale bylo také možné v závislosti na formátu provést několik osvícení za sebou. Fotoaparát Brownie navíc umožňoval fotografování z ruky, byl relativně malý a jeho ovládání bylo dětinsky jednoduché: jedno tlačítko a hledáček. Uživatel se nemusel o nic starat. Reklamní slogan na tento fotoaparát proto zněl: You push the button, we do the rest. (Vy stisknete knoflík, my obstaráme zbytek).[1] Eastmanovi záleželo na tom, aby jeho fotoaparát byl cenově dostupný, a proto ho navrhl tak, aby jeho cena byla 1 dolar včetně vyvolání filmu. Uživatel si nemusel vyvolávat film sám. Mohl se proto obejít bez znalosti chemických procesů a nemusel trávit hodiny v temné komoře. Takto nastavená cena vedla k tomu, že si fotoaparát Kodak Brownie mohl pořídit i kvalifikovaný dělník. Fotografický aparát se tak stal nejen součástí vybavení profesionálů (umělců, dokumentaristů nebo vědců), ale také vlastnictvím běžných uživatelů.

[1] P. Wiśniewski: Historie zavřená ve kameře: nejdůležitější kamera na světě, https://www.fotopolis.pl/opinie/analizy/17154-historia-zamknieta-w-aparacie-najwazniejszy-aparat-na-swiecie, přístup 10. 1. 2019

Zde se nabízí otázka, co mohl už zmíněný „běžný uživatel“ fotografovat a s jakými záměry pořizoval své fotografie. Prvními majiteli fotoaparátu Kodak Brownie byly zajisté dospělí lidé, které však při setkání s touto technickou novinkou mohla provázet dětská zvědavost. Každý z nás si určitě vzpomene na své první setkání s fotoaparátem (ačkoliv jsme měli to štěstí, že jsme to zažili už v dětství) a může se jistě pochlubit pokusem zachytit svou vlastní podobiznu.

Autoportrét určitě nepatří k nejčastějšímu typu fotografie, který jako běžní uživatelé pořizujeme, ale můžeme předpokládat, že pokud jsme si už pomocí nově objevovaného média zvládli osahat okolní svět, pak se jistě v popularitě umístí na předních příčkách. Na tomto místě můžeme zmínit tvorbu Jacquesa Henri Lartiguea a jeho nevinné pokusy zachytit okolní svět a ovládnout portrét vlastní a svých nejbližších. Je to čisté hnutí mysli, které se v člověku rodí tváří v tvář novému, a tím spíše, pokud má toto nové být zdrojem potěšení. Lartigue si samozřejmě s fotoaparátem hrál vědomě, vytvářel situace a předpokládal události, které mohly nastat. Jde však o způsob kontaktu s médiem.

Jacques Henri Lartigue, Autoportrét s hydroplánem, Paříž 1904

Kodak Brownie mohl být vnímán jako jakási hračka pro dospělé, podobně jako gramofon nebo časopis. Taková fotografie, která byla výtvorem nezkušených rukou, jenž nebyly obeznámeny s jejími možnostmi a tehdejšími objevy lidské mysli, se mohla pohybovat mezi naivním dokumentem a snapshotem, čili spontánním, rychlým, intuicí diktovaným stisknutím spouště závěrky.

Uživatel, který takto „zaevidoval“ svou okolní realitu, začíná hledat nové objekty, které by mohl poctít místem na políčku svého filmu. V životě nastávají důležité okolnosti, které stojí za to, aby byly zvěčněny pro nás samotné nebo další generace, takzvané příležitosti nebo iniciace – narozeniny, úspěšně složená zkouška, nákup nového automobilu. Vyznačují se neopakovatelností, krátkou dobou trvání, a tím spíše vybízejí k tomu, aby byly zaznamenány natrvalo. Znovu jde o formu reportáže nebo snapshotu.

Sám Eastman se začal zajímat o fotografii, když chtěl zaznamenat své prázdniny; nakonec se na samotnou fotografii soustředil více než na prázdniny, ze kterých nakonec sešlo.

S fenoménem odpočinku a rekreace souvisí mnohem intenzívnější zájem dokumentovat prostor, který nás obklopuje, a delší čas, který pro to máme k dispozici. Poznamenejme, že rekreace souvisí se změnou destinace, s útěkem z města na místo, které je příznivěji nakloněno odpočinku. Toto místo je určitým způsobem exotické a krásné, a právě proto stojí za zvěčnění. Realita rekreace lidem umožňuje, aby se odpoutali od každodenních starostí. Je to omezený čas: rekreant vynakládá určitou část svých peněz, aby ho strávil v konkrétních podmínkách. Proto očekává, že to bude čas výjimečný. Stane se tématem řady rozhovorů a vzpomínek. Stojí za to věnovat mu co nejvíce fotografií. Nejenže máme čas fotografovat, ale jsme na jiném místě než dosud, na místě, kde běžné věci a situace získávají nový význam, který stojí za vyfocení.

2. Stručná etymologie fenoménu prázdnin

Prázdniny, čili doba, kdy dospělí nechodí do práce a odkládají stranou své povinnosti a kdy děti a mládež nechodí do školy, nevypadaly navzdory zdání vždy tak, jak je známe dnes. Organizovaná rekreace má své počátky v polovině 19. století, kdy Thomas Cook založil první cestovní kancelář na světě.[2] Prázdniny tehdy nebyly vymožeností pro každého, ale jen pro příslušníky vyšších vrstev. Teprve po protestech holandských zaměstnanců v diamantovém průmyslu v roce 1910 vzniklo to, čemu dnes říkáme placená dovolená.[3] Toto privilegium si mohlo brzy poté užívat stále více lidí v dalších zemích světa.

Stále platí, že je to výdobytek pro bohatší část společnosti, ale společně s pokrokem se stává stále populárnější mezi všemi společenskými třídami.

Způsobů trávení volného času je bezpočet, lze ho trávit aktivně nebo pasivně: někdo vyráží na konec světa, jiný zůstává poblíž nebo v místě bydliště. Člověk může jet s organizovaným zájezdem nebo se vydat do světa na vlastní pěst. Fenomén prázdnin od počátku poskytoval velkou svobodu z hlediska způsobu, jak ho strávit, ale společně s jeho rozšířením se proměnil v obrovský průmysl. Turistický sektor, včetně pracovních míst, která vytváří, patří dnes k nejdůležitějším odvětvím světové ekonomiky.

Jedním ze zajímavějších aspektů prázdnin je nepochybně pestrost tématu, která je nejednou závislá na společenském zřízení, které panuje v dané zemi, nebo na kultuře a zvycích platných v určitém regionu světa.

Prázdniny jako předmět zájmu vzhledem k historickému, politickému a sociologickému kontextu, o kterém vyprávějí, patrně nikdy nepřestanou být pro fotografy přitažlivé.

[2] Autor: Katarzyna Dębek, https://www.forbes.pl/life/pierwsze-biuro-podrozy-thomas-cook-zyciorys-historia/1tq7v2s Přístup: 1. 5. 2019

[3] Autor: Grzegorz Łyś, https://www.rp.pl/artykul/1130399-Dozorcy-i-sluzace-urlopu-wypoczynkowego-nie-mieli.html Přístup: 1. 5. 2019

Na toto zajímavé a mnohovrstevnaté téma se zaměřila řada dokumentárních fotografů, jejichž medailony se pokusíme v této práci představit.

3. Fotografie odpočinku na světě

Henri Cartier-Bresson (1908–2004)

Legendární francouzský fotoreportér, který je autorem pojmu rozhodující okamžik, jenž ovlivnil vývoj moderní fotoreportáže. Proslul originálním pouličním stylem (street style), kterým dokumentoval francouzskou společnost.

Byl spoluzakladatelem agentury Magnum Photos. V době, kdy byl profesně aktivní, bylo možné jeho fotografie vidět téměř v každém deníku a časopise na světě. Cartier-Bresson fotografoval pouliční scény v mnoha zemích světa, jeho dovedně komponované fotografie nastavily vysokou laťku všem pozdějším fotoreportérům.

Odpočinek a volný čas se na jeho fotografiích objevuje ať už v podobě pikniku u francouzské řeky, dělnického baru v Moskvě nebo rekreačních lyžařů v Alpách.

O prázdninách v roce 1936 zachytil na fotografiích první placenou dovolenou ve Francii.[4] Na černobílých fotografiích můžeme vidět idylické scény, lidi, kteří se koupou v řece, opalují se nebo hledají stín pod provizorními stany.

[4] https://pro.magnumphotos.com/C.aspx?VP3=SearchResult&ALID=2K1HRGMP5EN Přístup: 1. 5. 2019

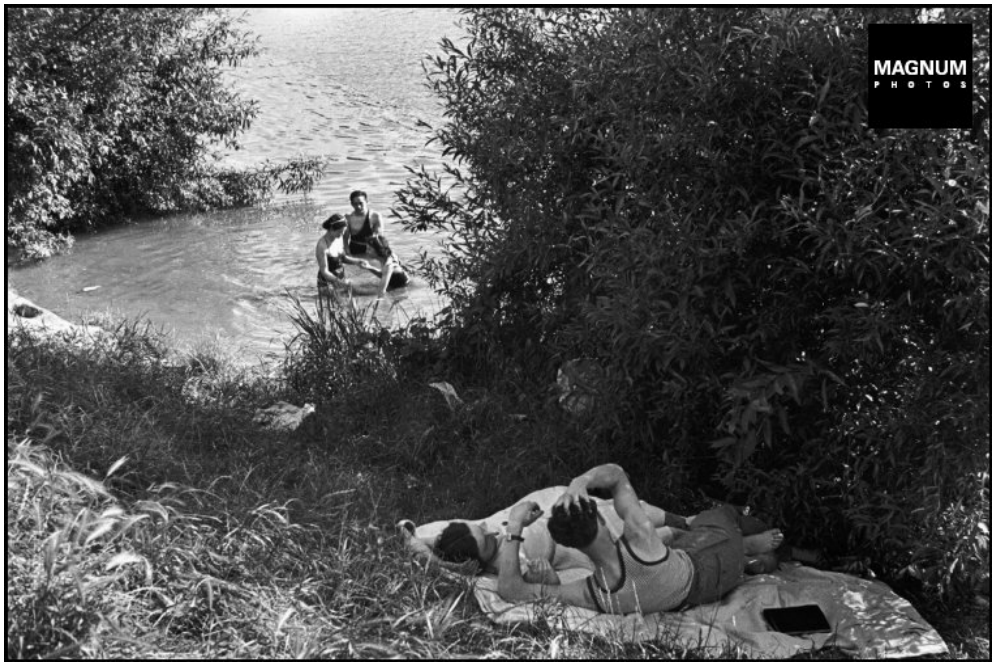

FRANCE. Ile-de-France region. Val-de-Marne department. 1936. © Henri Cartier-Bresson/Magnum Photos

Jeho fotografie nám ukazují, jak se od té doby proměnil způsob trávení času o prázdninách. Vše se na nich odbývá v atmosféře odpočinku a klidu; neuvidíme na nich organizovanou rekreaci ani komerční aktivity spojené s rekreací. Tyto fotografie nám představují, jak lidé na počátku trávili zasloužený čas placené dovolené.

FRANCE. 1936 © Henri Cartier-Bresson/Magnum Photos

Tony Ray-Jones (1941–1972)

Britský dokumentární fotograf, který tvořil v 60. letech 20. století. Dožil se pouhých 31 let, v roce 1972 zemřel na leukémii. Jeho černobílé fotografie tehdy ve Velké Británii působily exotickým dojmem, protože se inspiroval tvorbou takových průkopníků pouliční fotografie, jakými byli Joel Mayerowitz a Garry Winogrand, s nimiž měl možnost spolupracovat během svého pobytu ve Spojených státech amerických. Osvojil si umění, jak se proniknout do davu a zachytit snímky plné akce, z nichž vyzařovala ironie a částečně také smysl pro humor. Přišel s novým způsobem pohledu na britskou společnost a stal se inspirací pro další generace dokumentárních fotografů, mimo jiné pro Martina Parra.

Posledně jmenovaný v rozhovoru pro National Science and Media Museum, který proběhl u příležitosti společné výstavy „Only in England“, uvedl:

Jednou z mých první inspirací bylo setkání s dílem Tonyho Ray-Jonese (...). Byl to první člověk, který fotografoval pláž nebo ulici jako formu divadla a vytvořil jejich idiosynkratické obrazy, což je v podstatě to, co dělala řada Američanů.[5]

5 Only in England: Photographs by Tony Ray-Jones and Martin Parr https://www.scienceandmediamuseum.org.uk/what-was-on/only-england-photographs-tony-ray-jones-and-martin-parr Přístup: 1. 5. 2019

1967-68 by Tony Ray-Jones. Photo © National Media Museum, Bradford.

Navzdory zásadnímu vlivu, jaký měl Ray-Jones na tehdejší fotografii, nezískal popularitu, jeho snaha o vydání alba v roce 1968 pod názvem *England by the Sea* nebyla úspěšná. Fotografie, které se tehdy snažil publikovat, později posloužily jako materiál pro album *A Day off; An English Journal*[6], které vyšlo po jeho smrti v roce 1974 v nakladatelství Thames & Hudson. Precizně komponované fotografie představují bez příkras a zároveň humorně anglické pobřeží a formy, jakými Britové tráví volný čas. Ty se za posledních padesát let příliš nezměnily.

Fotograf se soustředil hlavně na pláž, která je v Anglii tímtéž, co ulice ve Spojených státech. Lidé na ní odhalují svou skutečnou tvář, odpočívají nebo aktivně tráví volný čas. Právě tam si můžeme nejsnáze všimnout podivínství, které je charakteristické pouze pro anglické pobřeží.

6 Tony Ray-Jones, *A Day off; An English Journal, Wyd. Thames & Hudson Ltd, London 1974, ISBN 97-80500270-34-9*

1967-68 by Tony Ray-Jones. Photo © National Media Museum, Bradford.

*Blackpool, Lancashire,*1968 *by Tony Ray-Jones. Photo © National Media Museum, Bradford.*

Martin Parr (1952)

K hlavním představitelům rekreační fotografie patří britský fotograf Martin Parr, člen prestižní agentury Magnum. Tento fotograf si vytvořil svůj vlastní, rozpoznatelný styl. Za posledních 40 let mířil svým objektivem nejen na lidi při odpočinku ve své rodné Anglii, ale věnoval se tomuto tématu také během cest do různých zemí světa, o nichž vydal řadu knih, například *Small World*[7], která pojednává o světové turistice, nebo *Life's a Beach*[8], jejímž tématem jsou pláže.

Martin Parr | Z cyklu 'Butlin's by the Sea'. 1972. © *Martin Parr* | *Magnum Photo*

Jedním z řady fotografických dokumentů, které byly věnovány prázdninám, byl projekt *The Last Resort*, na kterém Parr pracoval v letech 1983–1985 na New Brighton Beach poblíž Liverpoolu. V 80. letech tato oblast přitahovala zástupy lidí z dělnické třídy, kteří toužili po rychlém odpočinku v místě, které by nebylo příliš vzdálené od jejich místa bydliště. Cyklus vyšel v knižní podobně pod názvem *The Last Resort: Photographs of New Brighton.*[9]

7 Martin Parr; Simon Winchester, *Small World: A Global Photographic Project, 1987–1994.* Wyd. Dewi Lewis Publishing, 1995, ISBN 9781899235056

8 Martin Parr, *Martin Parr: Life's a Beach*, Wyd. Aparture, 2012, ISBN 9781597112246

9 Martin Parr; Ian Walker, *The Last Resort: Photographs of New Brighton,* Wyd. Promenade Press, 1986, ISBN 9780951141403

Poprvé byl vystavený v galerii Serpentine v Londýně v roce 1986 a vzbudil pobouřené reakce. Kritici ho označili za krutý a senzacechtivý. Parr to komentoval těmito slovy:

Velmi záhy jsem si uvědomil, že kontroverznost nebyla na škodu. A teď, jak se zdá, se všechno uklidnilo a lidé si té práce cení více, než v 80. letech.

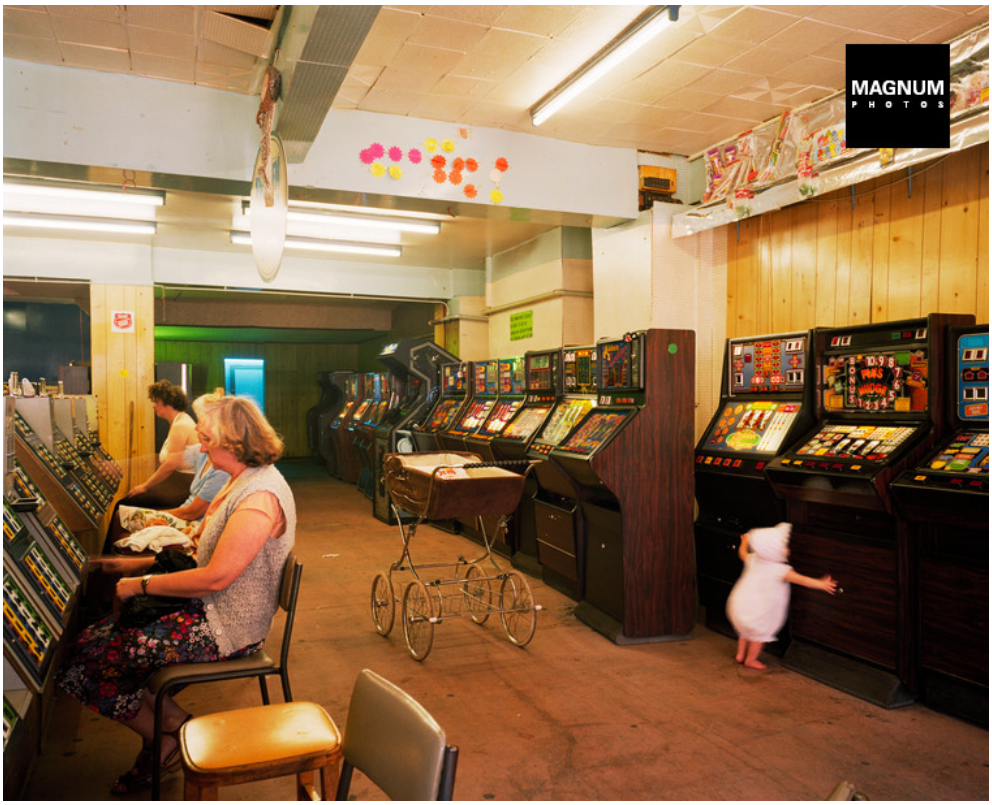

Martin Parr | The Last Resort New Brighton, England. 1983–85. © *Martin Parr* | *Magnum Photo*

V Parrově díle byl vždy patrný velký zájem o téma odpočinku, o všechny jeho formy, od zábavních parků, přes různé trhy až po samozřejmě jeho oblíbené pláže. Sám o tom hovoří v rozhovoru pro agenturu Magnum:

Pláž bude vždy nedílnou součástí toho, co dělám – ona je, trvá a já zítra budu na pláži.[10]

[10] Alexandra Genova: Revisiting Martin Parr's Last Resort
https://www.magnumphotos.com/arts-culture/society-arts-culture/martin-parr-the-last-resort/, přístup1.3.2019

Autor sám uvádí, že jeho oblíbeným místem pro experimenty s fotografií byla vždy pláž, a to nikoliv bezdůvodně.

Pokaždé, když zkouším novou techniku, nejdříve ji obvykle použiji na pláži, abych si vyzkoušel, co mi dovolí.[10]

Pláž je pro něj plodné místo k fotografickým experimentům, protože: *lidé prostě leží a čekají na to, aby je někdo vyfotil.*[10]

Martin Parr | The Last Resort New Brighton, England. 1983–85. © *Martin Parr* | *Magnum Photos*

Susana Raab

Americká fotografka peruánského původu, která žije ve Washingtonu, absolventka magisterského studia vizuální komunikace na Ohio University. Tato členka agentury *INSTITUTE* byla dvakrát nominována na Pulitzerovu cenu a obdržela White House News Photographers Association Project Grant. Ve své tvorbě se věnuje dlouhodobým sociologickým projektům zaměřeným na problematiku volného času, konzumu a různých sociálních skupin.

Sleeping Elvis, Kissimmee, Florida © Susana Raab

Styl, který ne náhodou připomíná fotografie Martina Parra (umělkyně často používá stejné vybavení), představuje obvykle absurdní situace z amerických pláží, srazy příznivců rodea nebo soutěže v pojídání jídla na čas. Susanna Raab se v projektu *American Idle* soustřeďuje na různé nové metody trávení volného času a místa, která vznikla kvůli tomu, aby lidé využili tento čas netradičním způsobem.Inspirací pro fotografku byly brožury, které našla v hotelové hale na Floridě. Letáky s originálními nadpisy zvaly například k

návštěvě biblického zábavního parku v Orlandu [11] nebo k návratu do středověku.

Svou cestu po místech, která poskytují zábavu za peníze, začala od těch, která našla v hotelových brožurách, následně navštěvovala festivaly, oslavy a akce, na kterých dokumentovala různé podoby netradičního odpočinku. Při práci na tomto tématu si uvědomila řadu negativních aspektů turistického průmyslu. Sama k tomu říká:

Na obrazech je také vidět, jak nás ty dobré časy proměnily. V chaosu našeho života může být volný čas stejně stresující jako práce. Ale to nám zabraňuje zastavit se, najít okamžik na kontemplaci. Zářivé osvětlení zábavního parku může být temným zpěvem mořských panen. Procházíme nekonečnou sezónou a jsme ztraceni. Festival trvá, ale akce už skončila.[12]

Too Long at the Fair, McArthur, Ohio © Susana Raab

11 https://holylandexperience.com/ přístup: 1. 5. 2019

12 Sussana Raab http://www.thestoryinstitute.com/american-idle přístup: 1. 3. 2019

Nick Hannes (1974)

Fotograf narozený v Belgii, absolvent Royal Academy of Fine Arts (KASK) v Gentu, v současnosti na této škole vyučuje dokumentární fotografii. V roce 2010 zahájil práci na projektu *Mediterrenean. The Continuity of Man*, který mu zabral čtyři roky. Během té doby Hannes procestoval 21 středomořských zemí, ve kterých dokumentoval aktuální problémy jako masovou turistiku, urbanizaci, migraci a konflikty. Jeho komplexní obraz tohoto regionu upozorňuje na mnohost rozdílů a paradoxů, se kterými se tam lze setkat.

Saint-Tropez, France © Nick Hannes

Středomořský region je se svým příjemným podnebím nejoblíbenější turistickou destinací na světě, kterou každoročně navštíví 220 milionů lidí z celého světa. Není proto překvapivé, že je rekreace v tomto projektu velmi viditelná. Nejedná se tradiční snímky relaxujících nebo bavících se lidí, ale o záběry kontrastů a absurdních situací, které bylo možné očekávat za podmínek, kdy masová turistika vstupuje do regionu, který se neustále potýká s mnoha sociálními problémy. Během práce na tomto projektu nemohl opomenout takové problémy, jakými byla krize v Řecku, masová migrace z Blízkého

východu a Afriky, válečné konflikty v Libyi, Sýrii a pásmu Gazy. Toto vše Hannes zaznamenává dovedně a zdánlivě trochu výsměšně. Propast mezi turistikou a lokálními problémy, mnohokrát zachycená na jednotlivých fotografiích, vede diváka k zamyšlení, zda právě takto má vypadat prázdninový odpočinek. Tento projekt má řadu vrstev a dotýká se řady problémů. Jedním z nich je výše uvedená masová turistika a její vliv na krajinu.

Tento projekt vyšel v roce 2014 v podobě knižní publikace pod názvem *Mediterrenean. The Continuity of Man*[13] a byl představen na řadě výstav a fotografických festivalů.

Mediterranean cruise © Nick Hannes

13 Michael De Cock; Nick Hannes, *Mediterrenean. The Continuity of Man, Wyd. Cannibal Publishing, 2015, ISBN 9789492081100*

4. První polští fotografové zachycující formy odpočinku

Jan Bułhak (1876–1950)

Nestor polské fotografie, první předseda Svazu polských umělců fotografů (Związek Polskich Artystów Fotografików). Kromě fotografování se věnoval vývoji různých fotografických technik, působil jako pedagog a propagátor fotografie v Polsku. Byl autorem programu „vlastenecké fotografie“, jehož zdánlivě jednoduchým posláním bylo fotografovat domácí krajinu.[14] Šlo o hluboce vlastenecké východisko, jehož účelem bylo zdokumentovat kulturní dědictví, architekturu, historické a přírodní bohatství jednotlivých polských regionů. Jedním z cílů programu bylo zachytit soukromý život občanů. Fotografové se měli soustředit také na záznam forem odpočinku, zvyků a obřadů. Fotografie pořízené pro tento program měly mít nejen dokumentačně informační formu, ale musely to být také obrazy, které měly mít estetickou úroveň a lahodit oku, aby je bylo možné použít v průvodcích nebo časopisech. Sám autor se na fotografování forem odpočinku záměrně nesoustředil. Je potřeba si uvědomit, že v době, kdy tvořil, byla placená dovolená a organizovaná rekreace čerstvou novinkou. Samotné programové východisko a jeho odpor vůči avantgardní fotografii znamenal mnoho pro budoucí fotografy, kteří svými objektivy mířili na rekreanty.

Henryk Poddębski (1890–1945)

Fotograf, který působil v meziválečném období a byl svázán s varšavskou fotografickou scénou a polskými vlastivědnými kruhy.[15] Byl to

[14] Autor: Adam Mazur; Łukasz Gorczyca, https://culture.pl/en/artist/jan-bulhak přístup: 1. 5. 2019

[15] Leszek Dulik, Waldemar Golec, *Kresy w fotografii Henryka Poddębskiego*, Wyd. Ad Rem, Lublin 2010, ISBN 9788393087907

vášnivý cestovatel a fotograf, a proto v roce 1917 přijal místo tajemníka ve Fotografické komisi Polského vlastivědného sdružení.

Fotografoval na celém území Polska včetně svobodného města Gdaňsk. Na Poddębského fotografiích nalezneme širokou paletu způsobů, kterými Poláci tehdy trávili svůj volný čas.

Fotografie měla pro nově utvářenou státní správu důležitý význam, s její pomocí se stát snažil spojit regiony rozdělené během trojího dělení Polska a šířit mezi občany osvětu o jejich vlasti. Vlastivědná nebo národní fotografie pomáhala zejména při propagaci rekreace a masové turistiky, které měly přispět k sjednocení národa. Národní program podporoval rozvoj prázdninové infrastruktury, a proto lze v této době pozorovat rozkvět například takovým forem rekreace, jakými byly organizované zájezdy k polskému moři, výlety do různých lázní nebo slavný vlak nazvaný *Narty-Dancing-Brydż (Lyže-Tanec-Bridž)*, který cestující bral na desetidenní výpravu po lyžařských svazích.

Interiér vagónu s biografem v lyžařském vlaku. Henryk Poddębski / Narodowe Archiwum Cyfrowe

Během svých vlastivědných výletů zadokumentoval řadu těchto míst. V jeho archivech nacházíme komplexní obraz letovisek, turistických center a jejich návštěvníků: od lyžařských sjezdovek a horských stezek přes kanoistiku a bruslení ve Varšavě až po pláže a letoviska na mořském pobřeží. Polský

Národní digitální archív vydal v roce 2017 knihu nazvanou *Niepodległa Poddębskiego (Poddębského nezávislá)*[16], jejímž cílem bylo rozšířit povědomí o tvorbě Henryka Poddębského.

Turisté v doprovodu horalů na voru u břehu řeky. V pozadí je vidět krajinu Pienin. 1935
Henryk Poddębski / Narodowe Archiwum Cyfrowe

Zofia Chomętowska (1902–1991)

Patřila do skupiny předních fotografů, které kolem sebe soustřeďoval Jan Bułhak. Narodila se do zámožné rodiny a svůj první fotoaparát dostala ještě jako dítě, na konci 20. let si koupila nejnovější fotoaparát Leica. Pořídila tehdy množství fotografií v regionu rodného Polesí a zachytila proměňující se podobu polského venkova. Cestovala po Evropě a tyto cesty zachytila na svých snímcích. Byl to zajímavý pohled, protože se nesoustředila na dokumentování

16 *Niepodległa Poddębskiego,* Wyd. Narodowe Archiwum Cyfrowe 2017, ISBN 978-83-927590-9-6

hlavních turistických atrakcí, ale na místa, která byla pro většinu lidí méně zajímavá, například boční uličky nebo odpočívající lidi.

Zakopane / Zofia Chomętowska

V 30. letech žila a tvořila ve Varšavě, kde měla zásluhou svého šlechtického původu zajištěný vstup do společenských salonů.[17] Její unikátní fotografie interiérů paláců později posloužily k posouzení rozsahu válečných ztrát. Chomętowska v té době vyhrála anonymní soutěž na fotografku Oddělní propagandy na Ministerstvu komunikace. Práce pro ministerstvo ji umožnila cestovat po celém Polsku a fotografovat v mnoha lázeňských městech, letoviscích nebo u moře. Výsledkem byl soubor fotografií, které zobrazovaly rekreaci těsně před vypuknutím 2. světové války. Fotografie, které měly propagovat krásu polské země, byly vystavovány na železničních nádražích a ve vagónových kupé po celém Polsku. Sdružení Fundacja Archeologia Fotografii vydala v roce 2013 album pod názvem *Polska w podróży (Polsko na cestách)*[18], které obsahovalo autorčiny předválečné fotografie.

[17] Autor: Culture.pl https://culture.pl/pl/tworca/zofia-chometowska přístup: 1. 5. 2019

[18] *Polska w podróży,* Wyd. Fundacja Archeologia Fotografii, 2013, ISBN 9788364443015

Zakopane / Zofia Chomętowska

Grażyna Rutkowska (1946)

Narodila se v Bytomi a ve věku 8 let se přestěhovala s rodiči do Varšavy. Od mladého věku se vášnivě věnovala fotografii. Začínala jako fotograf na volné noze pro řadu novinových titulů, v roce 1968 získala práci v redakci listu *Dziennik Ludowy*, kde vedle fotografování pracovala také na několika dalších pozicích. Její kontakty s agrárním hnutím vedly k tomu, že velká část jejích fotografií, které nacházíme v Národním digitálním archívu, se zaměřuje na venkov a zemědělskou problematiku.

Z 38 tisíc fotografií, které předala do archivu, najdeme také ty, které zachycují život v Polsku v dobách socialismu také z jiných stránek. V albu *PRL Grażyny Rutkowskiej (PLR Grażyny Rutkowské)*[19], které vydal Národní digitální archív, se můžeme dočíst:

Fotografie Rutkowské jsou zdrojem poznání z mnoha oborů: urbanistiky a architektury, a také sociologie, politických věd, dějin oblékání, reklamy a motorismu.[20]

19 *PRL Grażyny Rutkowskiej,* Wyd. Narodowe Archiwum Cyfrowe, 2015, ISBN 9788364806728

20 *PRL Grażyny Rutkowskiej* Narodowe Archiwum Cyfrowe 2015, https://www.nac.gov.pl/wp-content/uploads/2015/05/NAC-Rutowska_.pdf přístup: 1. 4. 2019

Rutkowska po sobě zanechala velmi obsáhlou sbírku fotografií, které dokumentují formy odpočinku v Polské lidové republice, ať už to byly takové, které nesouvisely s tehdy panujícím politickým zřízením, jako odpočinek u jezera nebo na sjezdovce, nebo takové, které se nám budou vždy vybavovat v souvislosti s tímto režimem, jako například lázně nebo zahrádkářské kolonie.

Fotografovala jak jednoduché formy odpočinku na čerstvém vzduchu, tak i ty náročnější, jako jachting nebo létání na rogalu.

Rekreace na pražské pláži. Varšava / Grażyna Rutkowska

5. Současní polští fotografové, kteří se věnují fenoménu „prázdnin“ a různým formám rekreace

Arkadiusz Gola (1972)

Dokumentární fotograf a fotoreportér, který pochází ze slezského Zabrze a více než 20 let pracuje pro list Dziennik Zachodni. V současnosti je doktorandem na Institutu tvůrčí fotografie Slezské univerzity v Opavě. Ve své tvorbě se soustředí hlavně na společenské proměny Horního Slezska a také na téma hornictví a těžkého průmyslu.

Z cyklu *Riwiera (Riviéra)* ©Arkadiusz Gola

Na jeho fotografiích si můžeme často všimnout různých forem rekreačních aktivit a odpočinku v hornoslezském regionu. Cyklus, který mimořádně silně zachycuje odlišnost rekreace v tomto regionu, nese trochu vzdorovitý název *Śląska Riwiera (Slezská Riviéra)*. Zaměřuje se na haldy, které představují hory hlušiny po těžbě uhlí a současně jsou na území Horního Slezska častým jevem. Některé fotografie z této série se objevily v publikaci

Stany graniczne (Mezní stavy)[21], která vznikla po výstavě a obsahuje texty Vladimíra Birguse a Jindřicha Štreita, profesorů opavského institutu.

Arkadiusz Gola se ve zmíněném cyklu soustřeďuje na způsob, jakým tato místa využívají k odpočinku místní obyvatelé.

Autor pro magazín *PRESS* v této souvislosti řekl:

Chtěl jsem ukázat vztah lidí s tímto syrovým prostorem, který vznikl těžkou prací mnoha generací horníků.[22]

Zmíněný prostor, který je často vzdálený od lidských obydlí, se nachází poblíž vodních nádrží, a proto může také představovat vynikající útočiště před každodenností a poskytovat místo k odpočinku. Syrovost a celkově nevábná estetika míst kontrastují s pohledem na opalující se lidi. Mohou tak zaskočit nejednoho diváka, který není obeznámený s realitou regionu.

Z cyklu *Śląska Riwiera (Slezská Riviéra)* ©Arkadiusz Gola

21 Arkadiusz Gola; Danuta Kowalik-Dura, *Stany graniczne,* Wyd. Muzeum Śląskie w Katowichach, Katowice 2011, ISBN 9788362593002

22 Arkadiusz Gola: Śląska Riwiera https://www.press.pl/tresc/32705,arkadiusz-gola_-slaska-riwiera přístup: 1. 4. 2019

Tento cyklus získal v roce 2003 první cenu v kategorii *Svět, ve kterém žijeme* v soutěži Polska Fotografia Prasowa (Polská tisková fotografie).

Autorovi se během fotodokumentace hornoslezského regionu velmi často daří zachytit lidi během odpočinku, za což také v roce 2011 získal první místo v soutěži BZ WBK Press Photo.

Piknik u rychlostní silnice, opalování na střeše domu nebo plavba na voru po jezeře, které vzniklo důlní činností, patří k netradičním a nečekávaným formám rekreace, ačkoliv jsou na druhou stranu velmi jednoduché a bezprostřední. Právě tyto aspekty utvářejí exotiku fotografií Arkadiusze Goly.

Tomasz Kudaszewicz (1979)

Rodák z Bělostoku, absolvent studia fotografie na Státní vysoké filmové, televizní a divadelní škole Leona Schillera v Lodži.

Na výstavě v galerii *Stotrzynaście* v roce 2006 představil cyklu nazvaný *Zdjęcia z wakacji (Fotografie z prázdnin)*. Jedná se o zcela odlišný pohled na rekreaci, protože jeho východiskem nebylo dokumentovat formy, jakými lidé tráví volný čas, ale zachytit autorovy vlastní prázdniny.

Z cyklu *Zdjecia z wakacji (Fotografie z prázdnin)* ©Tomasz Kudaszewicz

Černobílé snímky se vymykají stereotypnímu způsobu záznamu prázdninových zážitků, který většinou představuje podobné turistické atrakce a snímky různých krajin, způsobu, na který lze často narazit na fotografiích z rodinných alb. V tomto projektu nenajdeme žádné nudné záběry a lá pohlednice. Zdánlivě banální, ale netradičně zachycené situace přitahují a pozornost a kladou více otázek, než nabízejí odpovědí.

Dokumentarista Mariusz Forecki o tomto cyklu řekl:

Každý z nás přece nejlíp ví, jaké mohou být fotky z prázdnin. Prázdniny, to je moře nebo hory, západy slunce, pití do rána a nudné fotky z ještě nudnějších výletů. To však není tento případ. Tomasz Kudaszewicz nás bere na návštěvu k lidem, kteří mu prokázali svou náklonnost. Lidská přívětivost je za naší východní hranicí vepsána do podnebí – v tomto smyslu to samo o sobě není originální téma. Jenže z Tomaszových fotografií nevyplývá, kde vlastně tyto prázdniny strávil. Nevíme, proč jsou všechny fotografie černobílé, ale po chvíli si uvědomíme, že to vůbec není důležité. Naše pozornost se soustředí na výborný cit pro situaci, zajímavý ořez, na autorovu citlivou práci se světlem. Rozeznáváme odněkud povědomé chování, známé prostředí… Už jsme ho snad někdy viděli? Fotografie se nám začínají líbit. Nejvíce máme přece rádi to, co jsme poznali v mládí.[23]

Celý materiál vznikl na Krymu, kde se výrazně projevuje postsovětská realita, ale to nebyl pravý důvod výpravy do této oblasti. Autor k tomu říká:

Proč Krym? Za prvé: dobré světlo, za druhé: skvělí lidé, za třetí: vynikající pivo, za čtvrté: levný vlak jménem Lvov.[23]

[23] *„Zdjęcia z wakacji (Fotografie z prázdnin)" Tomasze Kudaszewicze* Autor: Marta Sinior https://www.fotopolis.pl/newsy-sprzetowe/wydarzenia/3937-zdjecia-z-wakacji-tomasza-kudaszewicza přístup 1. 4. 2019

Výstava byla rozdělena na dvě části, jedna se skládala z momentních a situačních fotografií, druhá pak z portrétů vycházejících spíše z fotografické tradice.

Z cyklu *Zdjecia z wakacji (Fotografie z prázdnin)* ©Tomasz Kudaszewicz

Michał Solarski (1977)

Polský dokumentární fotograf, který se natrvalo usadil v Londýně. Má magisterský titul z politologie a také z dokumentární fotografie, který získal na The London College of Communication. Většina fotografických projektů, které vytváří, vychází z jeho zkušeností a snaží se v nich rekonstruovat minulé události.

V projektu *Hungarian Sea* se Solarski vrací na místo, kam ho rodiče brávali se sestrou na prázdniny, k jezeru Balaton, kterému se kvůli jeho rozloze

přezdívá Maďarské moře. Tento projekt je pokusem zrekonstruovat to, co autor nenašel v rodinném archivu.

Našel jsem jenom jednu fotografii z Balatonu. Byl to rozmazaný záběr mě a mojí sestry (...) Tyto obrazy jsou mým pokusem vytvořit to, co neudělali mí rodiče. Snažím se vidět svět očima malého chlapce, který tam před více než dvaceti lety trávil prázdniny se svými rodiči a sestrou.[24]

Michał Solarski společně se sestrou na prázdninách v Maďarsku v roce 1983.

Na fotografiích můžeme vidět typické prázdninové scény, lidi, kteří se opalují na pláži, rybáře, hrající si děti. Všechno se odehrává v prostředí, které jakoby se zastavilo v době, kdy tam jezdíval autor osobně. Pomalý, nostalgický styl, kterým autor fotografuje, nás bere na cestu do minulosti. Dobře komponované, klidné obrazy bez prvků, které by nás orientovaly v čase, výborně odpovídají autorovým východiskům. Autor zdůrazňuje, že se toto místo moc neliší od místa, které kdysi navštěvoval.

Balaton se téměř nezměnil, je skoro přesně takový, jako když jsem ho opustil. Možná je více rezavější, ale atmosféra zůstává stále stejná. Změnil jsem se a dospěl.[25]

[24] Michał Solarski https://www.michalsolarski.com/gallery/hungarian-sea-2/ přístup: 1. 3. 2019

[25] Monika Mróz: Michał Solarski Revisits The 'Hunhurian Sea' https://www.ignant.com/2017/02/20/michal-solarskis-revisits-the-hungarian-sea/ přístup: 1. 3. 2019

Důležitou roli v tomto projektu hraje barva. Autor říká, že v 70. letech měla polská realita doslova různé odstíny šedi. Vyrůstal mezi ušpiněnými paneláky a činžáky v uniformních ulicích. Prázdninová dovolená přinášela mimořádný a exotický zážitek. Na fotografiích si můžeme všimnout féerie barev, sytých odstínů, které navzdory pochybným estetickým hodnotám tvořily atmosféru kouzla a výjimečnosti, a to zásluhou kontrastu, ve kterém byly vůči polským ulicím.

Pro dítě, které vyrůstalo v komunistickém Polsku v 70. letech, byly letní prázdniny u Balatonu v Maďarsku překrásné: technicolor proti polské ocelové šedi.[26]

Z cyklu *Hungarian Sea* ©Michał Solarski

26 Autor: Clare Longrigg
https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2014/jul/25/michal-solarski-hungarian-sea-photography
přístup: 1. 4. 2019

Další jeho cyklus, který vzbudil velkou pozornost na celém světě, je *INFIRMI*. Část fotografií z tohoto projektu je zařazená v albu *Holidays in Soviet Sanatoriums*[27], jehož je Solarski spoluautorem. Představuje postsovětská sanatoria, z nichž některá jsou dosud v provozu a přijímají návštěvníky. Kniha vznikla z iniciativy Maryam Omidi, která v roce 2016 pomocí crowdfundingové kampaně vybrala prostředky na cestu šestice fotografů do zemí bývalého Sovětského svazu, aby tato místa zdokumentovali.

Z cyklu *INFIRMI* ©Michał Solarski

Solarski se ve své tvorbě déle než dekádu soustřeďuje na kulturu odpočinku za železnou oponou a také tento projekt je návratem do minulosti a částečně se dotýká nejen jeho vlastních zkušeností, ale také jeho vrstevníků a všech, kteří si pamatují Polsko z minulého režimu.

Forma odpočinku se zde významně liší od toho, který můžeme vidět v *Hungarian Sea*. Monumentální architektura na fotografiích spíše připomíná

[27] Maryam Omidi, *Holidays in Soviet Sanatoriums, Wyd. FUEL, 2017, ISBN 9780993191190*

nemocnice než odpočinek na pláži, ale nepochybně se jedná o způsob rekreace. Zajímavosti fotografiím dodávají neobvyklé interiéry a téměř absurdní metody léčby a zákroků, které návštěvníci lázní podstupují. Snímky nám umožňují nám spatřit, jak vypadala rekreace před několika desítkami let.

Oba dva cykly si získaly velkou popularitu na mezinárodní fotografické scéně a autor dále pokračuje v práci na tomto tématu.

Z cyklu *INFIRMI* ©Michał Solarski

Mikołaj Długosz (1975)

Fotograf, vizuální umělec původem z Varšavy, dokončil studium na Státní vysoké filmové, televizní a divadelní škole Leona Schillera v Lodži. Pracuje hlavně s využitím děl jiných autorů. Používá fotografie objevené na internetu, v archívech nebo na bleších trzích. Z nalezeného fotografického materiálu komponuje vlastní autorské projekty, zejména fotografické cykly,

které mají širší výpověď, než jednotlivé fotografie, ze kterých se skládají. Autor k tomu říká:

Rolí umělce je uspořádávat a vybírat z chaosu, ze záplavy obrazů významové celky, které nebudou utlačovat, ale způsobí, že představivost diváka začne pracovat jiným způsobem, že se změní náš způsob pohledu na to, co je nejvíce nestálé.[28]

Je považován za prvního vizuálního umělce v Polsku, který začal pracovat s pohlednicemi z dob PLR. Ze sbírek stovek tisíc fotografií, které pocházely z archívu Zemské vydavatelské agentury, vybral 130 reprodukcí, které zařadil do alba *Pogoda ładna, aż żal wyjeżdżać (Krásné počasí, až se nechce odjíždět)*[29]. Na těchto pohlednicích můžeme sledovat prázdninové a sluneční Polsko ze 70. a 80. let 20. století. Tyto fotografie nám ukazují, jak Poláci trávili volný čas v minulém režimu. Zajímavá a často nečekaná městská útočiště před každodenní realitou překvapují a někdy baví. Na takto vybraných fotografií si lze snadno všimnout rozdílu mezi tím, jak se daná místa využívala dříve a jak se využívají dnes. Mladší generace už často nemají ponětí o tom, k čemu v minulosti sloužila. Fotografie, které často pořídili známí fotografové, například Witold Krassowski nebo Andrzej Świetlik, jsou příkladem vysoké úrovně, které tehdy dosahovala polská fotografie.[30]

Tato série byla aluzí na známý projekt již zmiňovaného Martina Parra, který v roce 1999 vydal album *Boring Postcards (Nudné pohlednice)*. V tomto albu najdeme soubor vybraných pohlednic ze 70. a 80 let 20. století, které

[28] Autor: culture.pl https://culture.pl/pl/tworca/mikolaj-dlugosz přístup: 1. 3. 2019

[29] Mikołaj Długosz, *Pogoda ładna, aż żal wyjeżdżać, Wyd. Korporacja HA!ART, 2006, ISBN 83-89911-48-5*

[30] Autor: Krzysztof Miękus, *Dlaczego nudne pocztówki nie są tak nudne, jak się zdaje?* http://www.ha.art.pl/recenzje/529-krzysztof-miekus-dlaczego-nudne-pocztowki-nie-sa-tak-nudne-jak-sie-zdaje.html přístup: 1. 5. 2019

představují proměňující se místa v západní Evropě, ve kterých se budují silnice, sídliště, obchodní centra a rekreační střediska.

Širší výběr pohlednic, které spolutvoří album, umělec představuje během slide-show přehlídek a na svém blogu.

Album *Pogoda ładna (Krásné počasí)* ©Mikołaj Długosz

Jedna z fotografií z alba *Pogoda ładna (Krásné počasí)* ©Mikołaj Długosz

Adam Wilkoszarski (1986)

Dokumentární fotograf, absolvent oboru fotografie na Umělecké univerzitě v Poznani. Ve svých fotografických projektech se soustřeďuje hlavně na prostor a způsob, jakým v něm existuje člověk a jak ho člověk ovlivňuje.

V projektu *After Season*[31] se zaměřuje na místa, která vznikla kvůli rekreaci, ale jsou v provozu pouze v sezóně dovolených. Po skončení sezóny jsou opuštěná a zdánlivě nikomu nepotřebná. Právě v této době Wilkorszarski fotografuje různá rekreační střediska nebo místa, která obvykle lákají hledače odpočinku. Autor říká, že jeho motivací k vytvoření takového příběhu je už od dětství záliba v přímořských letoviscích:

Přímořská městečka ve mně vždy vyvolávala hřejivé vzpomínky na prázdniny, na které mě brávali mí rodiče a prarodiče, když jsem byl dítě. Léto je každý rok mé oblíbené období a vždy se mi po něm stýská, když skončí.[32]

A dodává, jakou percepci by očekával od diváků:

Chtěl bych, aby se tento projekt divákům spojoval s hřejivými vzpomínkami a působil na jejich emoce. Každý z nás má osobní zkušenost s takovými místy a proto tyto asociace mohou být různé.

[31] Autor: Adam Wilkoszarski https://cargocollective.com/adamwilkoszarski/AFTER-SEASON přístup: 1. 4. 2019

[32] Autor: Adam Wilkoszarski https://www.itsnicethat.com/articles/adam-wilkoszarski-after-season-photography-270918 přístup :01.04.2019

Z cyklu *After season* ©Adam Wilkoszarski

Opuštěná místa na fotografiích se na první pohled jeví jako zastavená v čase, divák si nemůže být zcela jistý, zda jsou stále v provozu nebo se na ně před léty zapomnělo. Projekt odhaluje sezónnost prázdnin a s tím související dočasnou užitečnost těchto míst. Po prázdninách se jejich provoz nevyplácí a mnohem lepším řešením je počkat na další sezónu. Tento scénář se opakuje každý rok a podle slov autora si lze v každém z těchto míst všimnout pozůstatků vzpomínek, které s nimi souvisejí.

Tento cyklus se opakuje donekonečna, ale v každém z těchto míst lze pocítit jemnou, ale hmatatelnou stopu vzpomínek na pomalý čas – ideu oproštěnou od přesných souřadnic a časových rámců.[33]

[33] Autor: Adam Wilkoszarski https://cargocollective.com/adamwilkoszarski přístup: 1. 4. 2019

Z cyklu *After season* ©Adam Wilkoszarski

Wiktoria Kot (1995)

Studentka Institutu tvůrčí fotografie Slezské univerzity v Opavě, absolventka Fotografické akademie v Krakově a členka sdružení Stowarzyszenie Fotobzik. Fotografování je pro ni záminkou k setkání a objevení příběhu. Ve svém projektu *Silesiana* se soustředila na staré rekreační středisko v obci nedaleko jejího bydliště. Stejnojmenné středisko, které vzniklo v 60. letech pro zaměstnance podniku, který stavěl těžní věže, nebylo v období socialistického Polska ničím výjimečným. Opouštěný objekt, těsně před renovací, se jevil jako zajímavé místo pro pořízení dokumentárního materiálu. Jako místo, jehož dějiny brzy přepíše čas.

Z cyklu *Silesiana* ©Wiktoria Kot

Na nostalgických fotografiích opuštěných interiérů střediska můžeme vidět jeho příběh a představit si jak toto místo vypadalo v dobách své největší slávy. Autorka prostřednictvím analýzy archivních materiálů a výpovědí, které získala mimo jiné od horníků, kteří tam trávili dovolenou, nabízí širší pohled na toto opuštěné místo, a sama říká: *„Začala jsem věřit, že to mohla být ‚Hornická Riviéra'."*[34]

Sestavila archivní fotografie se snímky, které pořídila v areálu střediska, a tím doplnila vyprávění, které je jistou vizuální hrou mezi minulostí a přítomností. Adam Mazur o těchto albech píše:

Často nudné, někdy úchvatné obrazy připomínají malé střípky rozbitého zrcadla, které odráží život minulých generací; zrcadla, které nelze úplně opravit.[35]

34 Autor: Wiktoria Kot, https://festiwal.rybnik.pl/wystawy.html přístup: 1. 5. 2019

35 Adam Mazur, *Historie fotografii 1839–2009,* Wyd. Fundacja Sztuk Wizualnych, Kraków 2009, s. 111. ISBN 9788392896722

Přítomnost archivních fotografií představuje pokus co nejlépe rekonstruovat minulost místa a doplnit chybějící úlomky zmíněného zrcadla.

Důležitým rysem tohoto místa byl především jeho luxus – objekt je vybavený tenisovými kurty, saunami a kuželnou, s vyhrazenou vodní plochou pro jachtaření. Středisko přitahovalo pozornost svou exkluzivitou. O něco později, v letech 1981–1982, změnilo svou podobu, protože bylo přestavěno na středisko, kam tehdejší politická moc internovala své oponenty. Tato skutečnost představuje jistý kontrapunkt, překvapuje z důvodu komfortních podmínek, které tam panovaly, a přináší nový úhel pohledu na *Silesianu*.

Způsob prezentace daného místa nám dává nejen možnost sledovat, jak určitá společenská skupina trávila volný čas, ale také obnažuje absurditu minulého režimu. Rekonstrukce a současná proměna střediska naopak dokumentují, jak se změnil způsob rekreace.

Z cyklu *Silesiana* / Archivní materiály

Jan Brykczyński (1979)

Dokumentární fotograf, absolvent oboru fotografie na Fakultě kamery lodžské Státní vysoké filmové, televizní a divadelní školy, dále absolvent pražské FAMU, v současnosti doktorand v Institutu tvůrčí fotografie v Opavě. Ve své umělecké práci se soustřeďuje na vztahy člověka s přírodou a také na fenomény periferie východní Evropy.[36]

V roce 2013 získal první místo v soutěži *Syngenta Photography Award*, jehož zásluhou mohl vytvořit cyklus *The Gardener* a vydat stejnojmennou knihu.[37] Vypráví v ní o městských zahrádkářských koloniích, které umožňují zahradničení v malém, ale pro mnoho lidí, kteří si nemohou dopřát dovolenou v cizině, je to také místo odpočinku. Pro majitelé zahrádek to není jen vlastní kousek úrodné půdy. Často ji obstavují chatkami a altány, které mají připomínat letní domy.

V Brykczyńského projektu můžeme vidět spíše výsledky rekreace než rekreaci samotnou. Obhospodařovaný prostor je důkazem o aktivně a užitečně stráveném volném čase. Cyklus vznikl v různých místech, ale okamžitě si lze všimnout jistých podobností. Na všech těchto místech se projevuje snaha o kreativní využívání předmětů, které řada lidí považuje za zbytečný odpad, a o dovedné vymezení vlastního prostoru. Příměstské zahrádky mají v rámci trávení volného času svou dlouhou historii. Kvůli posezení u grilu, zahradničení nebo seniorům na dovolené si je ztotožňujeme s odpočinkem.

[36] Autor: Michał Dąbrowski https://culture.pl/pl/tworca/jan-brykczynski Přístup: 1. 5. 2019

[37] Jan Brykczyński, *The Gardener,* Wyd. Dewi Lewis Publishing, 2015, ISBN 9781907893667

Z cyklu *The Gardener* ©Jan Brykczyński

Z cyklu *The Gardener* ©Jan Brykczyński

Kacper Kowalski (1977)

Polský dokumentární fotograf, který se specializuje na fotografie z ptačí perspektivy. Je členem agentury Panos Photos, za svou tvorbu získal řadu domácích i zahraničních ocenění, včetně tří cen v soutěži World Press Photo, pěti cen v rámci Picture of The Year International a dokonce devíti cen v soutěži Grand Press Photo[38].

Ve svém projektu *POWIDOKI / TKAJĄC (MŽITKY / TKAJE)* se zaměřuje na polskou pláž, k níž má blízko, protože sám pochází z pobřeží. Kowalski, během svých letů nad zaplněnými plážemi, trochu intuitivně pořizoval fotografie nad scénami, které ho zajímaly, a to kvůli tomu, že neměl možnost průběžně sledovat, co přesně fotografuje. Po přistání spojoval záběry tak, aby zrekonstruoval to, co si zapamatoval a co zachytil na mnoha jednotlivých fotografiích z dané série.

Když se vracím na zem a prohlížím si fotografie na monitoru, vidím, že neobsahují úplně to, co jsem viděl a cítil ve vzduchu. Rozhodl jsem se ty pocity a obrazy, které si držím v hlavě, zrekonstruovat. Takto vznikl cyklus MŽITKY, ve kterém pomocí útržků fotografií obnovuji vlastní vizuální vzpomínky.[39]

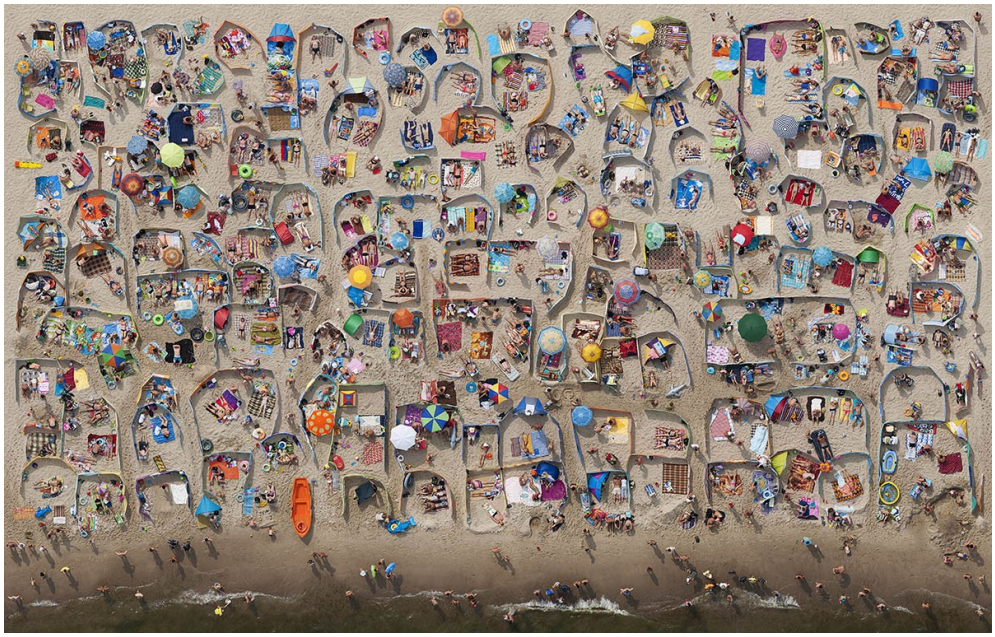

Z cyklu *POWIDOKI/TKAJĄC (MŽITKY/TKAJE)* ©Kacper Kowalski

[38] https://pl.wikipedia.org/wiki/Kacper_Kowalski přístup: 1. 5. 2019

[39] Kacper Kowalski http://www.kacperkowalski.pl/pl/project/powidoki-tkajac přístup: 1. 4. 2019

Autor používá své dokumentární snímky, aby znovu vytvořil obrazy, které vyprávějí o vztahu člověka s pláží. O tom, jak lidé utvářejí její prostor pomocí paravánů, jak poskytují různé služby a tráví volný čas. Zásluhou znalosti tématu popisuje strukturu malé společenské skupiny, která se rodí každé ráno a umírá po západu slunce. Je to výsledek dlouholetého sledování pláže a chování lidí, které na ní viděl.

Z cyklu *POWIDOKI/TKAJĄC (MŽITKY/TKAJE)* ©Kacper Kowalski

Izabela Urbaniak (1973)

Absolventka Varšavské filmové školy, které žije v Lodži. Je místopředsedkyní lodžského okruhu Svazu polských umělců fotografů. Vede fotografické workshopy. Specializuje se na uměleckou a dokumentární fotografii, ve své tvorbě se zaměřuje zejména na ženy.

Od roku 2012 pracuje na fotografickém cyklu pod názvem *Summertime*, který popisuje venkovské prázdniny, na které bere své vlastní děti.

Na fotografiích vidíme formy trávení volného času, které jsou pro dnešní děti netypické, například lovení ryb na lávce nebo dovádění na louce místo hraní na počítači a vysedávání u chytrého telefonu. Je to obraz, který nám může připomenout, jak ještě nedávno vypadala doba před érou digitalizace. Sama autorka čerpá inspiraci ze svých zkušeností z dětství.

Z cyklu *Summertime* ©Izabela Urbaniak

K tomu, abych toto téma pojala tímto způsobem, mě inspirovaly mé vlastní vzpomínky z dětství. Chtěla jsem rekonstruovat nebo také vytvořit pocit, jako z té doby.[40]

Je to zajímavý pohled na to, jak tráví volný čas děti, které se nesoustředí na stejné věci jako dospělí. Mnohem více si váží bezstarostnosti a zdánlivě malicherné činnosti mohou být pro ně zábavou a vyplnit jim čas oproštěný od povinností.

Z cyklu *Summertime* ©Izabela Urbaniak

[40] Piotr Kała: Izabela Urbaniak. Jak za pomocą zdjęć przenieść się do czasów swojego dzieciństwa? https://fotoblogia.pl/7730,izabela-urbaniak-jak-za-pomoca-zdjec-przeniesc-sie-do-czasow-swojego-dziecinstwa přístup 1. 4. 2019

6. Shrnutí rozdílů ve způsobu zachycení odpočinku u jednotlivých fotografů, fotografie jako nástroj k zachycení transformace společnosti a změn, k nimž došlo v rekreační fotografii od jejích počátků

Prázdniny byly viditelným tématem v tvorbě řady fotografů od okamžiku vzniku fotografie. Společně s vývojem tohoto fenoménu se vyvinuly také formy jeho zaznamenávání. V současnosti máme k dispozici řadu příkladů různého přístupu k zachycení tohoto tématu; umělci se často obracejí do minulosti, aby přiblížili už minulé způsoby trávení volného času.

Autoři jako Mikołaj Długosz nebo částečně také Wiktoria Kot ukazují, jak lze toto téma představit pomocí práce s různými archivními materiály. V řadě případů jsou motivací pro zpracování tohoto tématu vlastní vzpomínky a zkušenosti z dětství.

Pro řadu umělců je to možnost návratu na více nebo méně známá místa z mládí a nejednou také pokus o rekonstrukci vzpomínek, například jako u Michała Solarského v projektu *Hungarian Sea*. Jiným způsobem, který zvolil Adam Wilkoszarski v projektu *After Season*, byla prezentace rekreačních středisek po prázdninové sezóně jako téměř vymřelých míst, která čekají na další sezónu.

Přístup Tomasze Kudaszewicze se liší ještě více, protože středem jeho pozornosti není cizí dovolená, ale jeho vlastní. Tyto fotografie jsou však na hony vzdálené od pamětních snímků, které si domů vozí typický turista.

Arkadiusze Golu a Kacpera Kowalského může spojovat skutečnost, že se oba zaměřili na dokumentování svého okolí, které dobře znají, naopak ve způsobu, kterým tak činí, jsou zcela odlišní.

Téma odpočinku dává řadu možností dokumentace a z výše uvedených příkladů můžeme vyvozovat, že přístupy k tomuto tématu se mohou od sebe diametrálně lišit.

Fotografové se společně s rozvojem turistiky a s rostoucí popularitou fenoménu odpočinku ujímali tohoto tématu stále častěji. Lze konstatovat, že je to problematika dost mladá a její vývoj byl často podmíněn politickým systémem dané země.

Fotografie byla na celém světě neoddělitelnou součástí turistického průmyslu a od počátku podporovala jeho rozvoj, ať už propagací rekreace a odpočinku nebo také jako nosné téma pro novinovou fotoreportáž. Od vzniku tohoto fenoménu až dodnes jsme schopni díky fotografickému záznamu vysledovat vývoj a změny, k nimž došlo za posledních 80–90 let.

V dnešní době se na dovolenou vydává mnohem více lidí, než kdykoliv předtím.[41] S tím pak souvisí skutečnost, že se toto téma stále rozšiřuje. Z fotografického hlediska je toto téma oblíbené nejen mezi dokumentárními fotografy, své zážitky z prázdnin denně sdílí miliony lidí. Snadnost sdílení fotografií prostřednictvím sociálních sítí vede k tomu, že můžeme vidět mnohem více fotografií, než kdykoliv předtím. Záznam různých forem trávení volného času dnešních lidí na dovolené je proto velmi široký a současně není možné ho plně obsáhnout. Na druhé straně to otevírá prostor k dalším interpretacím a způsobům zpracování tohoto tématu.

41 https://www.forbes.pl/life/travel/liczba-turystow-na-swiecie-przekroczyla-magiczna-granice/pcdx5sz

Závěr

Z analýzy výše uvedených příkladů vyplývá, že se téma odpočinku mezi dokumentárními fotografy těší velké oblibě a je neustále interpretováno různými způsoby. Společně s rozvojem světové turistiky můžeme očekávat ještě větší zájem ze strany dokumentárních fotografů. Stále snadnější možnosti cestování přispívají k tomu, že se polští tvůrci soustřeďují na toto téma nejen na území Polska, ale na celém světě.

Jmenný rejstřík

Birgus Vladimír 32
Brykczyński Jan 47
Bułhak Jan 25, 27
Cartier-Bresson Henri 13
Chomętowska Zofia 27, 28
Cook Thomas 11
Długosz Mikołaj 39, 53
Eastman Goerge 7, 10
Forecki Mariusz 34
Gola Arkadiusz 31, 32, 33, 53
Hannes Nick 23,24
Kot Wiktoria 44, 53
Kowalski Kacper 49, 53
Krassowski Witold 40
Kudaszewicz Tomasz 33, 34, 53
Lartigue Jacques Henri 8
Mayerowitz Joel 15
Omidi Maryam 38
Parr Martin 15, 18, 19, 20, 40
Poddębski Henryk 25, 26, 27
Raab Susana 21
Ray-Jones Tony 15, 16
Rutkowska Grażyna 29, 30
Schillera Leona 33, 39
Solarski Michał 35, 38, 53
Štreit Jindřich 32
Świetlik Andrzej 40
Urbaniak Izabela 51
Wilkoszarski Adam 42, 53
Winogrand Garry 15

Seznam literatury

- Tony Ray-Jones, *A Day off; An English Journal,* Wyd. Thames & Hudson Ltd, London 1974, ISBN 97-80500270-34-9
- Martin Parr; Simon Winchester, *Small World: A Global Photographic Project, 1987–1994.* Wyd. Dewi Lewis Publishing, 1995, ISBN 9781899235056
- Martin Parr, *Martin Parr: Life's a Beach*, Wyd. Aparture, 2012, ISBN 9781597112246
- Martin Parr; Gerry Badger, *The Photobook: A History Volume I,* Wyd. Phaidon Press, 2004, ISBN 9780714842851
- Martin Parr; Ian Walker, *The Last Resort: Photographs of New Brighton,* Wyd. Promenade Press, 1986, ISBN 9780951141403
- Michael De Cock; Nick Hannes, *Mediterrenean. The Continuity of Man*, Wyd. Cannibal Publishing, 2015, ISBN 9789492081100
- Leszek Dulik, Waldemar Golec, *Kresy w fotografii Henryka Poddębskiego*, Wyd. Ad Rem, Lublin 2010, ISBN 9788393087907
- *Niepodległa Poddębskiego,* Wyd. Narodowe Archiwum Cyfrowe 2017, ISBN 978-83-927590-9-6
- *Polska w podróży,* Wyd. Fundacja Archeologia Fotografii, 2013, ISBN 9788364443015
- *PRL Grażyny Rutkowskiej,* Wyd. Narodowe Archiwum Cyfrowe, 2015, ISBN 9788364806728
- Arkadiusz Gola; Danuta Kowalik-Dura, *Stany graniczne,* Wyd. Muzeum Śląskie w Katowichach, Katowice 2011, ISBN 9788362593002
- Maryam Omidi, *Holidays in Soviet Sanatoriums, Wyd. FUEL, 2017, ISBN 9780993191190*
- Mikołaj Długosz, *Pogoda ładna, aż żal wyjeżdżać, Wyd. Korporacja HA!ART, 2006, ISBN 83-89911-48-5*
- Adam Mazur, *Historie fotografii 1839–2009,* Wyd. Fundacja Sztuk Wizualnych, Kraków 2009, s. 111. ISBN 9788392896722
- Jan Brykczyński, *The Gardener,* Wyd. Dewi Lewis Publishing, 2015, ISBN 9781907893667

Seznam internetových zdrojů

- https://www.fotopolis.pl/opinie/analizy/17154-historia-zamknieta-w-aparacie-najwazniejszy-aparat-na-swiecie
- https://www.forbes.pl/life/travel/liczba-turystow-na-swiecie-przekroczyla-magiczna-granice/pcdx5sz
- https://www.forbes.pl/life/pierwsze-biuro-podrozy-thomas-cook-zyciorys-historia/1tq7v2s
- https://www.rp.pl/artykul/1130399-Dozorcy-i-sluzace-urlopu-wypoczynkowego-nie-mieli.html
- https://pro.magnumphotos.com/C.aspx?VP3=SearchResult&ALID=2K1HRGMP5EN
- https://www.scienceandmediamuseum.org.uk/what-was-on/only-england-photographs-tony-ray-jones-and-martin-parr
- https://www.magnumphotos.com/arts-culture/society-arts-culture/martin-parr-the-last-resort/
- https://holylandexperience.com/
- https://culture.pl/en/artist/jan-bulhak
- https://www.nac.gov.pl/wp-content/uploads/2017/11/NAC-Henryk-Poddebski-eBook.pdf
- https://culture.pl/pl/tworca/zofia-chometowska
- https://www.press.pl/tresc/32705,arkadiusz-gola_-slaska-riwiera
- https://www.fotopolis.pl/newsy-sprzetowe/wydarzenia/3937-zdjecia-z-wakacji-tomasza-kudaszewicza
- https://www.michalsolarski.com/gallery/hungarian-sea-2/
- https://www.ignant.com/2017/02/20/michal-solarskis-revisits-the-hungarian-sea/
- https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2014/jul/25/michal-solarski-hungarian-sea-photography
- https://culture.pl/pl/tworca/mikolaj-dlugosz
- http://www.ha.art.pl/recenzje/529-krzysztof-miekus-dlaczego-nudne-pocztowki-nie-sa-tak-nudne-jak-sie-zdaje.html
- https://www.nudnepocztowki.blog.pl/
- https://cargocollective.com/adamwilkoszarski/AFTER-SEASON
- https://www.itsnicethat.com/articles/adam-wilkoszarski-after-season-photography-270918
- https://cargocollective.com/adamwilkoszarski/
- https://festiwal.rybnik.pl/wystawy.html
- https://culture.pl/pl/tworca/jan-brykczynski
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Kacper_Kowalski
- http://www.kacperkowalski.pl/pl/project/powidoki-tkajac
- https://fotoblogia.pl/7730,izabela-urbaniak-jak-za-pomoca-zdjec-przeniesc-sie-do-czasow-swojego-dziecinstwa
- https://www.forbes.pl/life/travel/liczba-turystow-na-swiecie-przekroczyla-magiczna-granice/pcdx5sz
- https://www.lensculture.com/
- https://www.ignant.com/
- https://www.nac.gov.pl/

- https://www.magnumphotos.com/
- http://www.ha.art.pl/

ODPOČINEK V POLSKÉ DOKUMENTÁRNÍ FOTOGRAFII PO ROCE 2000.

Wiktor Kubiak
Institut tvůrčí fotografie FPF Slezská univerzita v Opavě 2020

Počet stran: 60
Počet znaků: 45351
Počet normostran: 29
Počet fotografií: 39

Překlad: Filip Koky